

STREEKCULTUUR & NATUUR

DOEMSPIEKERS

Herdeanken

Wie zit noe bienoa veer wek noa het herdeanken op 4 mei van alle slachtoffers van 'n Tweeden Wereldoorlog en op 5 mei de viering van de bevrijding. Dat was dit joar extra beladen deur de 'dubbele' herdeanking in Vorden: het comité wol ok langs de graven van de Duitsers, dee ne fetsoenlijke plek hebt kreggen, nich wied van de Hollaandse slachtoffers.

Natuurlijk kan alman zich veurstellen dat as van oe familie of bekeanden in 'n concentratiekaamp, bie oorlogsgeweld of hoo dan ok um 't leaven bint kömnen, dat ie naa völ möaite hebt um nöast de eagen familieleden ók de daders te herdeanken. Het zal oe dan ok nich verwonderen dat veural Jöddenorganisaties bezwaar hebt antekend en -deels geliek hebt kreggen. En dat vin ik ok terecht.

Ik heb doar nen helen zet iederbod oawer noaprakkezeerd: is doar ne oplossing dee recht döt an alman? Dus dat 'recht doan an alman' is veur mie de basis van mien veurstel, woar oawer deurkuierd kan en mot wörden.

De 4de en 5de mei van ieder joar is 'n oetvlöaisel van 'n oorlog woar heel Hollaand met te maken hef had. En dee herdeanking möt ok in de toekomst wörden zeen as het logisch verbaand van den oorlog met zien slachtoffers én de bevrijding. Dat regelrechte verbaand mis ik noe teglieker-tied ók de gesneuvelden militairen in Nederlands Oost-Indië in de 'Politioele Acties' of hoo dat ok mag hetten, her-dacht wördt.

Natuurlijk, dee noabestoanden van dee gesneuvelden hebt recht op ne herdeanking en dat mot ok heel dudelijk wörden angewwen. Mer dee militaire acties hebt niks met 4 of 5 mei te maken; doar past nen helen anderen doatum bie; het officiële eande van den sried. Bienoa alle deenst-plichtigen vanof geboortedoatum in 1925 tot plusminus 1929 hadden gin keus: deenstplicht! Ikke ben het nog net ontlopen.

De discussies oawer dizze acties kan dan misschien ok op ne eerlijke wieze hoalden wörden. En dan geet het mie nich um wat now good was en wat slecht, mer um begrip veur de situaties, dee wie achteróf heel anders könt beoordelen. Noe, roem zestig joar later heb wie makkelijk proaten! Déé noabestoanden könt troost veenden juist bie mekaar; zee weet woar ze veur bie mekaar komt, nich woar?

En doarnoa komt dan nog de vredesmissies op meerdere plekken op dizze eardbol. Ok doar bent slachtoffers vallen, dee recht hebt op erkenning en herdeanking deur de familieleden. En dat op nen doatum en ne wieze dee veur dizze leu echte betekenis hef.

Mer hoo mot dat dan met dee Duitsers, zoo as in Vorden? En dan deank ik ineans wier an 5 april 1945 - drie dagen noa de bevrijding van De Lutt - dow ik mien va hölp bie het tuffelpotten op nen akker an 'n Postweg - viefhonderd meter van de greans met de Pruus, en dat der dow nen Duitsen soldaat, wat zeg ik: 'n jungske van noch gin vieftien joar, met ne *Panzerfaust* oet 'n bos kwam lopen! Hee gung noar mien va en vrög in Plat-Duuts of mien va hem de weg binnendeur noar Gilhoes kon wiesen. En oons papa gaf hem precies an hoo hee vlak bie Beenkhörst makkelijk deur de Deenkel kon goan en dan was hee in de Pruus! Ik zear: „Woarum hes doe hem nich déé kaant oetstuurd, dan was hee de Engelsens zoo in 'n arm lopen an de Beantheimerstraat!”

Oons papa dach nen zet noa en zear laankzaam: „Ik dach, stél, dat een van miene jongs (hee har der dow zes) in 'n vrömden in de problemen zit en garn noar hoes hen wil, dan hop ik, dat goodgezinde leu hem de weg binnendeur noar hoes wiest!”

Ik heb doar lang oawer noadacht.

Deze tekst stond in mei 2012 al op deze plek. Hij wordt herhaald uit eerbetoan aan Jan Swennenhuis, die 26 augustus overleed en dit een van zijn mooiere stukken vond.

Bij de grote Twentse razzia, dinsdag 75 jaar geleden, wordt hij opgepakt. 'Ik geloof dat het als pesterij om eenige weken te doen is', krabbelt Sal Woudstra op briefjes die hij uit de trein naar Mauthausen gooit. Laatste snippers leven op weg naar de dood.

'Ik geloof dat het om pesterij te doen is'

Gerard Lage Venterink

'Blijven zeer waarschijnlijk eenige dagen hier. Maak je niet ongerust, ik

denk spoedig weer thuis te zijn', staat er op een papiertje dat nog in Enschede is geschreven. Sal voluit Salomon Levie - Woudstra richt het aan zijn 'Lieve Netty'. Hij voegt enkele woorden toe voor hun kinderen, Hanny en Ben. 'Wees lief voor moeder hoor, vele kusjes en liefs vader'.

Ook de andere vijf briefjes staan vol kussen, omhelzingen, adviezen of dankbaarheid voor een pakketje eten en kleding dat zijn vrouw kennelijk nog kon afgeven in het Gemeentelijk Lyceum van Enschede. Daar zitten de 105 Joodse mannen die bij de grote Twentse razzia in de nacht van zaterdag 13 op zondag 14 september 1941 zijn opgepakt, ruim een dag vast in de sportzaal voor ze oostwaarts gaan.

In een van de krabbels aan zijn Netty, de Borculose Jannette Mainzer, vertelt hij 200 gulden te goed te hebben van iemand en vraagt haar met belasting betalen of uitgaven te wachten 'tot ik terug ben'.

„Alsof zijn zaken even later gewoon verder zouden gaan... De briefjes tonen een totale onwetendheid over wat hem te wachten staat”, zegt Francijn Woudstra, kleindochter van Salomon Levie. En al proeft de lezer tussen de regels soms wat onrust, haar opa klinkt optimistisch. 'Wanhoopt niet, want ik kom terug. Ik geloof dat het als pesterij om eenige weken te doen is'.

Dat moet voor een kind vreselijk zijn: met je vader die wordt weggevoerd meefietsen, hem zien en niet weten of hij jou nog zag

Francijn Woudstra.

De massamoord op de Joden kon toen nog niemand zich voorstellen, zegt Francijn. „Misschien ging mijn opa ook daarom gewoon mee, die zondagochtend toen de Nederlandse politie hem kwam arresteren. Alles verliep rustig, niet zoals bij latere razzia's. Hij mocht zelfs spullen pakken, terwijl de agent op straat bleef. Mijn vader zei later: Dat was om hem een kans te geven te vluchten.”

Sal Woudstra grijpt die niet. Nog geen twee weken later, op 25 september 1941, wordt hij in Mauthausen omgebracht. Net 51. Eer december voorbij is, zullen alle 105 mannen dood zijn.

Onder hen ook Sals bijna vier jaar jongere broer Frits. „De twee waren de jongsten van twaalf. Deelden lief en leed. Hadden samen met andere broers een textielgrossierderij, maar kregen voor de oorlog onenigheid. Mijn opa ging daarop in agenturen in tricotage. Voor zover bekend hebben de twee elkaar nooit meer gezien. Bizar dat ze elkaar dan weer treffen in die sportzaal.” Zacht: „Je kunt alleen maar hopen, dat ze die laatste dagen nog steun aan elkaar hebben gehad.”

De Duitse stervensberichten arriveren die herfst bijna dagelijks 'ordentlich' in Enschede. Maar hoe de 105 Twentenaren omkwamen, wat ze in hun laatste weken dachten, droomden, hoopten; daarover is nagenoeg niets bekend.

Het geeft de krabbels van Salomon Levie een extra dimensie. Als zeldzame levenstekens uit een zich snel verduisterende tijd.

„Wat je - behalve de onwetendheid - vooral treft, is de liefde voor zijn vrouw en twee kinderen. Hij was op zijn 38ste nog getrouwd, wat hij als een groot ge-